22/12/2020

Το «μυστικό» της 21ης Δεκεμβρίου στην Αγία Σοφία

/ Αγία Σοφία

Ένα οδοιπορικό στην Αγία Σοφία το πρωί της 21ης Δεκεμβρίου μας δίνει την ευκαιρία να γίνουμε μάρτυρες του αρχιτεκτονικού μυστικού, που προστάτευσε τον σκοπό του ναού της του Θεού Σοφίας για αιώνες.

Με οδηγό τη ζωγράφο Όλγα Αλεξοπούλου, η οποία εξηγεί ότι η Αγία Σοφία σχεδιάστηκε με τρόπο ώστε μια φορά το χρόνο, το πρώτο φως της αυγής μετά τη μεγαλύτερη νύχτα του χειμώνα, δηλαδή τη χθεσινή ημέρα, να μπαίνει μέσα στο μνημείο, συμβολίζοντας τη γέννηση του Χριστού, ξεκινήσαμε στις 8.00 το πρωί. Στόχος ήταν 8.25 να βρισκόμαστε στην θέση μας, εντός του μνημείου, για να δούμε τις αχτίδες του ήλιου να τρυπώνουν μέσα από το μικρό παραθυράκι πάνω από την είσοδο της Αγίας Σοφίας.

«***Θα είμαστε για πρώτη φορά εμείς οι πρώτοι μάρτυρες μετά από τόσα χρόνια, ίσως και αιώνες αν καταφέρουμε να το κάνουμε***», ψιθύρισε η Όλγα.

Οι δύο αρχιτέκτονες του Ιουστινιανού

«Ο σχεδιασμός του κτιρίου ήταν τόσο προσεκτικά δουλεμένος, ώστε να δηλώνει την αφοσίωσή του στον Χριστιανισμό – δηλαδή όλο το κτίριο προσανατολίστηκε

προς το πρώτο φως της αυγής μετά τη μεγαλύτερη νύχτα του χειμώνα, που συμβόλιζε τη γέννηση του Χριστού. **Κάθε τούβλο είναι στραμμένο, έτσι ώστε να δείχνει τον σκοπό του κτιρίου ως εκκλησία, γι' αυτό μεταγενέστερες θρησκευτικές μετατροπές κατά τη διάρκεια των επόμενων αιώνων, συμπεριλαμβανομένης και της πιο πρόσφατης, όταν στις 24 Ιουλίου 2020 η Τουρκία μετέτρεψε, παρά τη διεθνή κατακραυγή, την Αγία Σοφία σε τζαμί, είναι τόσο προβληματικές. Διότι ολόκληρος ο σκοπός του κτιρίου είναι ενσωματωμένος στο αρχιτεκτονικό σχέδιο της εκκλησίας.**

Δεδομένου ότι η εκκλησία ήταν αφιερωμένη στην σοφία του Θεού, οι αρχιτέκτονες του Ιουστινιανού ήθελαν να δημιουργήσουν ένα έξυπνο αρχιτεκτονικό σχέδιο. Μπορεί η ιατρική επιστήμη να μην ήταν τόσο ανεπτυγμένη εκείνη την εποχή, τα μαθηματικά όμως ήταν. Ο Ιουστινιανός ανέθεσε το αρχιτεκτονικό σχέδιο σε δύο λαμπρούς μαθηματικούς τον Ισίδωρο τον Μιλήσιο και τον Ανθέμιο τον Τραλλιανό. Ο Ισίδωρος δεν ήταν γνωστός ως αρχιτέκτονας, αλλά ως ένας ευυπόληπτος καθηγητής πανεπιστημίου ο οποίος ήταν θαυμαστής του Αρχιμήδη και του Ευκλείδη, και συνέλεγε συστηματικά το έργο τους. Το επιστημονικό έργο του Ανθέμιου πραγματεύεται μεταξύ άλλων, το πώς περνάει το φως μέσα από οπές, κάτι που αποδείχθηκε βασικό στοιχείο για την Αγία Σοφία, της οποίας ο διαμήκης άξονας σχεδιάστηκε έτσι ώστε να συμπίπτει με την ανατολή του χειμερινού ηλιοστασίου – ένα σύμβολο φωτός στην καρδιά του σκότους.

Ο Ανθέμιος πέθανε νωρίς κατά τη διάρκεια της κατασκευής της Αγίας Σοφίας και αργότερα, αφού κατέρρευσε ο τρούλος μετά από έναν σεισμό, κλήθηκε ο ανιψιός του Ισίδωρου, ο Ισίδωρος ο Νεότερος, να ολοκληρώσει το έργο. Ο μεγαλύτερος θρίαμβος τους ήταν η χρήση των κτιστών τόξων, δηλαδή κοίλες τριγωνικές δομές τις οποίες χρησιμοποίησαν για να κρατήσουν τον τεράστιο θόλο στον αέρα πάνω από την τετράγωνη βάση του. Με απλά λόγια, κατάφεραν να μην χρησιμοποιήσουν ογκώδεις κολώνες οι οποίες θα περιόριζαν τον εκτενή χώρο από κάτω και ταυτοχρόνως, κατασκεύασαν τον μεγαλύτερο τρούλο στον κόσμο.

Η Μεγάλη Εκκλησία φορτώθηκε με πολύτιμους λίθους και υλικά, ώστε να γίνει το κόσμημα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Το εσωτερικό του κτιρίου, από το δάπεδο μέχρι τους τοίχους, ήταν διακοσμημένο με διαλεχτά μάρμαρα από τα κυκλαδίτικα νησιά της Ελλάδας και όλη την Μεσόγειο. Το μάρμαρο κατείχε μια ξεχωριστή θέση στις αισθητικές αξίες της αυτοκρατορίας, έτσι συμμετρικά σχέδια που σχηματίζονται από τις φυσικές γραμμές του μαρμάρου ήταν εξίσου σημαντικά με πίνακες ζωγραφικής. Πάνω από μια θάλασσα μαρμάρου υπήρχε ένας παράδεισος χρυσού. Εκατομμύρια χρυσές ψηφίδες κοσμούσαν τις καμάρες και τους θόλους για να σχηματίσουν εξαίσια ψηφιδωτά. Τα πρόσωπα του Ιησού, της

Παναγίας, των Αρχαγγέλων και των αυτοκρατόρων σχεδιάστηκαν έτσι ώστε να κοιτούν τους θεατές, καθώς και να ατενίζουν την αιωνιότητα. Το φως ερχόταν είτε από τις ακτίνες του ήλιου που έρεαν από τις σειρές των παραθύρων που διαπερνούν τον τρούλο, είτε από κεριά τα βράδια.

Μια άνευ προηγουμένου ποσότητα χρυσών νομισμάτων δαπανήθηκε, έτσι ώστε η εκκλησία να αντιπροσωπεύει τη δόξα του Θεού. Όταν η Αγία Σοφία εγκαινιάστηκε επίσημα ο εορτασμός διήρκεσε μέρες: χιλιάδες ελάφια, βόδια, πρόβατα και κότες, καθώς και σακούλες σιταριού, διανεμήθηκαν στους άπορους».

Προσγείωση στην σημερινή θλιβερή πραγματικότητα

Όσο η Όλγα εξηγούσε πόσο έλαμπε μέσα στο χρυσό η Αγία Σοφία επί Βυζαντίου, κλείσαμε τα μάτια μας και την βλέπαμε μπροστά μας. Φανταστείτε τους πολυελαίους να είναι γεμάτοι με αναμμένα κεριά, μας έλεγε η Όλγα, τον Αυτοκράτορα εκεί στη μέση του κτιρίου κατά την τελετή στέψης του. Και βλέπαμε τον Αυτοκράτορα μπροστά μας υπέρλαμπρο. Και μετά μας έφερε πίσω στην πραγματικότητα:

«Το 1453, η Κωνσταντινούπολη κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς, οι οποίοι μετέτρεψαν την Αγία Σοφία σε τζαμί. Στα χρόνια που ακολούθησαν, μωσαϊκά σοβατίστηκαν, τα μάρμαρα καλύφθηκαν με χαλιά και πολλά από τα παράθυρα που είχαν σχεδιαστεί για να φέρουν ακτίνες φωτός καλύφτηκαν. Ανεγέρθηκαν οι μιναρέδες. Το κτίριο, ωστόσο, παραμένει ευθυγραμμισμένο με την ανατολή, όπως είθισται για τις χριστιανικές εκκλησίες, και λόγω της σημασίας του ως ο καθεδρικός ναός της αυτοκρατορικής πρωτεύουσας, συγκεκριμένα με την ανατολή του χειμερινού ηλιοστασίου. Κατά την μετατροπή της Μεγάλης Εκκλησίας σε τέμενος, οι Οθωμανοί επειδή δεν μπορούσαν να στρέψουν το κτήριο προς τη Μέκκα, όπως είναι σύνηθες για τα τεμένη, έπρεπε να τοποθετήσουν το μιχράμπ, δηλαδή την εσοχή που συνήθως βρίσκεται στη μέση του τείχους της κίμπλα και δείχνει την κατεύθυνση της μουσουλμανικής προσευχής, λίγο προς τα δεξιά στο Ιερό, μια λεπτομέρεια που διαταράσσει τη συμμετρία του κτιρίου», συνέχισε να μας εξηγεί.

Προσγειωθήκαμε ανώμαλα στην πραγματικότητα όταν μας ζήτησε να κοιτάξουμε ψηλά τις κουρτίνες που έκρυβαν τα ψηφιδωτά: “Μιάμιση χιλιετία αργότερα, η τελευταία μετατροπή σε τζαμί ορίζει ότι τα αριστουργηματικά ψηφιδωτά του Ιερού, αντί να διατηρούνται στο πλαίσιο ενός μουσείου, καλύπτονται από κουρτίνες, έτσι ώστε να μην είναι ορατά κατά τη διάρκεια της μουσουλμανικής προσευχής. Τα μάρμαρα έχουν καλυφθεί με χαλιά και τυχόν χριστιανικά

αντικείμενα που μπορούν να αφαιρεθούν θα μεταφερθούν σε κάποιο μουσείο της πόλης”.

Η καρδιά μας έγινε μαύρη. Η μουσουλμανική προσευχή τελείωσε και ελάχιστοι ήταν οι μουσουλμάνοι που συμμετείχαν.

Περιμέναμε μήπως κατέβουν οι κουρτίνες όπως είχαν υποσχεθεί κατά την μετατροπή της από μουσείο σε τζαμί. Οι κουρτίνες όμως εξακολουθούσαν να κρύβουν τα ψηφιδωτά. Τελικά αλλά έφτασε η ώρα που θα βλέπαμε το φως να περνάει μέσα από τις οπές της Αγίας Σοφίας όπως το σχεδίασαν ο Ισίδωρος και ο Ανθέμιος. Περιμέναμε μέχρι τις 9.00 αλλά ο ήλιος μας πρόδωσε. Τα σύννεφα κάλυπταν τις αχτίδες του και δεν τον άφησαν να μπει μέσα στην Αγία Σοφία. Κοιταχτήκαμε θλιμμένες αλλά δεν ενδώσαμε.

Αντίθετα, δώσαμε την υπόσχεση: «Ραντεβού εδώ και του χρόνου, θα ερχόμαστε μέχρι να δούμε τον ήλιο να μπαίνει μέσα στην Αγία Σοφία». Η Όλγα μας ενθάρρυνε ακόμη περισσότερο: «Θα ερχόμαστε κάθε χρόνο και καθώς τα χρόνια θα περνούν, ίσως το μόνο πράγμα που θα απομείνει είναι μια ακτίνα φωτός που θα περνάει τα παράθυρα του Ιερού της Αγίας Σοφίας σε μια τέλεια ευθεία γραμμή κάθε ανατολή του χειμερινού ηλιοστασίου, παίρνοντας αργά τον κομψό δρόμο της προς τη Βασιλική Πόρτα – αλλιώς γνωστή ως Πόρτα της Μετάνοιας, όπου ακόμη και οι αυτοκράτορες έπρεπε να γονατίσουν πριν μπουν».

Πηγή: ΚΥΠΕ